

تعیین نقش تعدیلگری ریسک شرکت در تاثیر عدم تقارن اطلاعاتی بر حق الزحمه حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

رضا نبیئی بروجنی^۱

حسین نبیئی بروجنی^{۲*}

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۰۱ تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۳/۰۱

چکیده

بر اساس مدل قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی، حسابرس برای تعیین حق الزحمه حسابرسی، مولفه‌های مختلفی را مدنظر قرار می‌دهد. از سویی به هر میزان حسابرسی زمان بیشتری را به خود اختصاص دهد، حق الزحمه حسابرسی افزایش خواهد یافت؛ بنابراین ریسک و عدم تقارن اطلاعاتی می‌توانند در میزان حق الزحمه حسابرسی دخیل باشند پژوهش حاضر به تعیین نقش تعدیلگری ریسک شرکت در تاثیر عدم تقارن اطلاعاتی بر حق الزحمه حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شده است. در این راستا، در دوره زمانی ۸ ساله ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۱، با روش حذف سامانمند، مشاهداتی از ۱۶۱ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با روش تحلیلی توصیفی-همبستگی تجزیه و تحلیل شده و سپس با رویکرد قیاسی تفسیر شده است. نتایج نشان داد که ریسک شرکت تاثیر مثبت عدم تقارن اطلاعاتی بر حق الزحمه حسابرسی را تقویت نموده است؛ بنابراین موسسات حسابرسی با درک ابهام و ریسک در شرکت، تقاضای حق الزحمه بیشتری نموده تا زمان بیشتری برای حسابرسی اختصاص دهند.

واژگان کلیدی

عدم تقارن اطلاعاتی، حق الزحمه حسابرسی، ریسک شرکت

۱- گروه حسابداری، واحد فارسان، دانشگاه آزاد اسلامی، فارسان، ایران.

۲- گروه حسابداری، واحد فارسان، دانشگاه آزاد اسلامی، فارسان، ایران.

۱. مقدمه

تعیین حق الزحمه حسابرسی همواره مورد مناقشه استاندارد‌گذاران و سیاست‌گذاران بوده است و از یک سو افزایش حق الزحمه حسابرسی را به عنوان عاملی جهت اختصاص زمان بیشتر توسط حسابرس برای انجام فرایند حسابرسی و در نتیجه بهبود کیفیت گزارشگری مالی (کیفیت حسابرسی) یاد می‌کنند و از سویی دیگر برخی اعتقاد دارند که افزایش حق الزحمه حسابرسی موجب وابستگی مالی حسابرس به کارفرما و کاهش استقلال باطنی آن می‌شود که می‌تواند موجب کاهش کیفیت حسابرسی از طریق برقراری روابط پنهان و نانوشته بین حسابرس و کارفرما شود. بر این اساس بسیاری از پژوهشگران حق الزحمه حسابرسی را به عنوان موضوع پژوهش برگزیده‌اند. وجود عدم تقارن اطلاعاتی و ریسک در شرکت‌ها عاملی انکارناپذیر است و نمی‌توان از آن چشم‌پوشی نمود. در محیط‌هایی مانند شرکت‌های بورسی باید تلاش شود تا ریسک و عدم تقارن اطلاعاتی تا حد امکان کاهش یابد تا سرمایه‌گذار انگیزه بیشتری برای سرمایه‌گذاری در بازار سهام داشته باشد. این موضوع ضمن جلب حمایت سرمایه‌گذاران از بازار سرمایه به دلیل افزایش پویایی بازار سرمایه از اهمیت زیادی برخوردار است. در نتیجه باید مورد توجه قرار گیرد. همچنین شرکت‌ها باید تلاش نمایند با کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و ریسک شرکت باعث کاهش حق الزحمه حسابرسی گردند تا سود بیشتری نصیب سهامداران نمایند.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

طبق آیین نامه اخلاقی فدراسیون بین‌المللی حسابداران^۱، حق الزحمه حسابرسی با تصدیق شرایطی که حسابرسی انجام می‌شود، مهارت‌ها و دانش مورد نیاز حسابرس و همچنین سطح شایستگی حسابرس تعیین می‌شود. عوامل دیگر شامل زمان مورد نیاز برای انجام حسابرسی و وضعیت سیاسی و اقتصادی و غیره است. مبنای مناسب ارزیابی، نرخ ساعتی یا روزانه برای کار انجام شده توسط حسابرس است (هریماوان و همکاران^۲، ۲۰۲۳). ریسک حسابرسی به یک حوزه تحقیقاتی موضوعی فزاینده در ادبیات تبدیل شده است. در ادبیات حسابداری، ریسک حسابرسی به عنوان محصول ریسک تحریف بااهمیت و خطر کشف تعریف می‌شود (لوبو و ژائو^۳، ۲۰۱۳). خطر تحریف بااهمیت را می‌توان بیشتر به دو جزء تفکیک کرد: ریسک ذاتی، که زمانی که درجه بالایی از قضاوت و تخمین در میان باشد، یا جایی که معاملات واحد تجاری بسیار پیچیده است، بیشتر است و ریسک کنترل، زمانی که یک واحد تجاری دارای کنترل‌های داخلی ضعیفی باشد، بالاتر است (جیانگ و سون^۴، ۲۰۱۵). ریسک شناسایی صرفاً خطر عدم شناسایی تحریف در حساب‌های مالی است (لوبو و ژائو، ۲۰۱۳). در شرایطی که خطر تحریف بااهمیت بیشتر است، حساب‌رسان باید ریسک کشف را

¹ IFAC

² Harymawan et al

³ Lobo and Zhao

⁴ Jiang and Son

کاهش دهند تا ریسک حسابرسی را به حداقل برسانند، که این امر مستلزم تلاش بیشتر و منجر به هزینه‌های بالاتر می‌شود (روزاتی و همکاران^۱، ۲۰۱۹).

از حساب‌رسان انتظار نمی‌رود که به طور مستقیم عدم تقارن اطلاعات را اندازه‌گیری کنند. با این حال، آنها باید کیفیت گزارشگری مالی و محیط اطلاعاتی حسابرسی شوندگان خود را در ارزیابی ریسک حسابرسی خود در نظر بگیرند. در حالی که تصمیمات گزارشگری مالی با ملاحظات قراردادی، هزینه‌های سیاسی و بازار سرمایه مرتبط است (هیلی و پالپو^۲، ۲۰۰۱)، معیارهای مبتنی بر بازار برای عدم تقارن اطلاعاتی اطلاعات به موقعی را در مورد درک سرمایه‌گذاران (به عنوان مثال، خارجی) از محیط اطلاعاتی شرکت و آینده آنها ارائه می‌کنند. به طور کلی، ادبیات یک پس‌زمینه نظری برای حمایت از ارتباط مثبت بین عدم تقارن اطلاعات و هزینه‌های حسابرسی فراهم می‌کند. به این معنا که اگر عدم تقارن اطلاعاتی کیفیت محیط اطلاعاتی را منعکس کند، شرکت‌هایی که سطوح بالایی از عدم تقارن اطلاعاتی دارند، احتمالاً با خطر بیشتر تحریف بااهمیت مرتبط هستند. به منظور کاهش ریسک کلی حسابرسی، حساب‌رسان باید تلاش حسابرسی و کیفیت حسابرسی (یعنی کمیت و کیفیت شواهد حسابرسی) را برای کاهش ریسک شناسایی افزایش دهند (کنچل و همکاران^۳، ۲۰۱۳؛ روساتی و همکاران، ۲۰۱۹)، در نتیجه حق الزحمه حسابرسی افزایش خواهد یافت.

از سویی مطالعه‌های نظری و تجربی انجام شده نشان می‌دهند، قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی مستقل به صورت مستقیم با ریسکی که حساب‌رس و صاحبکار با آن مواجه می‌شوند، در ارتباط است (سایمونیک، ۱۹۸۰؛ چان و پای^۴، ۱۹۹۸؛ کریشنان^۵، ۲۰۱۲ به نقل از یه و همکاران^۶، ۲۰۱۸). بر اساس نظریه قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی مستقل، در یک بازار رقابتی حسابرسی، حق الزحمه توجیه‌پذیر حسابرسی برابر با بهای تمام شده حسابرسی شامل بهای تمام شده خدمات ارائه شده و بهای تمام شده طرح دعوی حقوقی ناشی از احتمال شکست حسابرسی است (یه و همکاران، ۲۰۱۸). علاوه بر این، دیفاند و ژانگ^۷ (۲۰۱۴) معتقدند حق الزحمه حسابرسی در بسیاری از موارد تابعی ریسکی است که حساب‌رس به واسطه پذیرش قرارداد با صاحبکار متقبل می‌شود. یخشی از این ریسک ناشی از ریسک شرکت است. به عبارتی به هر میزان ریسک شرکت بالاتر باشد، حساب‌رس نیز ریسک حسابرسی را بیشتر برآورد نموده و برای جبران خطرات پذیرفته شده درخواست حق الزحمه بالاتری را خواهد داشت؛ بنابراین افزایش حق الزحمه حسابرسی می‌تواند ناشی از افزایش تلاش‌های حساب‌رس در مواجهه با پذیرش حسابرسی صورت‌های مالی صاحبکاران با ریسک بالا باشد (سایمونیک و استین^۸، ۱۹۸۷؛ غفران و اُسولیان^۹، ۲۰۱۷). مطالعات انجام شده توسط هی و همکاران (۲۰۰۶) عوامل موثر بر حق الزحمه

¹ Rosati et al

² Healy and Palepu

³ Knechel et al

⁴ Chan and pae

⁵ Krishnan

⁶ Ye et al

⁷ Defond and Zhang

⁸ Simunic and Stein

⁹ Ghafran and OSullivan

حسابرسی را به دو گروه اصلی به شرح ذیل تقسیم کرده‌اند: ۱) عوامل مربوط به ارائه‌کنندگان خدمات حسابرسی مانند تخصص حسابرس در صنعت و اندازه موسسه حسابرسی و ۲) عوامل مربوط به مصرف‌کنندگان خدمات حسابرسی مانند اندازه و ریسک واحد مورد رسیدگی. نتایج مبانی نظریه مرتبط با فرضیه اعتمادسازی بیان می‌دارد که در شرایط ریسک، تمایل شرکت‌ها به عقد قرارداد با حسابرسان متخصص افزایش پیدا می‌کند بنابراین موسسه‌های حسابرسی بزرگ از صاحبکاران خود حق الزحمه بالاتری را طلب می‌کنند؛ زیرا آن‌ها از کیفیت و اعتبار بالایی برخوردارند که منجر به عملکرد مناسبی برای شرکت‌ها می‌شود (چن و همکاران، ۲۰۱۹).

بر اساس استدلال‌های صورت پذیرفته، ادبیات نظری و تئوری‌های ارائه شده می‌توان ادعا نمود که ریسک شرکت می‌تواند باعث تشدید تاثیر مثبت عدم تقارن اطلاعاتی بر حق الزحمه حسابرسی شود. از آنجائیکه که بر اساس بررسی‌هی صورت پذیرفته این ادعا تاکنون در محیط شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران آزمون نشده است، بنابراین پژوهش در راه یافتن پاسخی برای سوال زیر گام خواهد برداشت:

آیا ریسک شرکت در تاثیر عدم تقارن اطلاعاتی بر حق الزحمه حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران نقش تعدیلگری دارد؟

مرور ادبیات پژوهشی بیانگر پژوهش‌های نسبتاً مشابهی در داخل و خارج از کشور بوده است. بپاری و همکاران^۱ (۲۰۲۴)، به پژوهشی با موضوع "اثرات درک شده گزارش موضوعات کلیدی حسابرسی بر تلاش‌های حسابرسی، حق الزحمه حسابرسی، کیفیت حسابرسی و شفافیت گزارش حسابرسی: دیدگاه دینفعان" پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که کنترل کیفی کلی حسابرسی آن‌ها هم در مراحل برنامه ریزی و هم در مراحل اجرا بهبود یافته است و چنین بهبودی را می‌توان بیشتر به فشارهای اجباری نهادهای حرفه‌ای و تنظیم‌کننده نسبت داد. با این وجود، حق الزحمه حسابرسی بدون تغییر باقی می‌ماند. حسابرسان موارد کلی صنعت و توضیحات درک شده از موضوعات کلیدی را افشا می‌کنند و گاهی اوقات مشکلات واقعی مشتریان را پنهان می‌کنند. حتی پس از بهبود کیفیت حسابرسی عملکردی، شفافیت گزارش حسابرسی بهبود نیافته است. فرینو و همکاران^۲ (۲۰۲۳)، به پژوهشی با موضوع "آیا عدم تقارن اطلاعاتی حق الزحمه حسابرسی را پیش‌بینی می‌کند؟" پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد که عدم تقارن اطلاعاتی باعث افزایش معنادار حق الزحمه حسابرسی در بین نمونه مورد بررسی شده است. این نتایج بیانگر این است که شرکت‌هایی با شفافیت اطلاعاتی پایین مجبور به پرداخت غرامت از طریق حق الزحمه حسابرسی بیشتر هستند. تنگ و هان^۳ (۲۰۲۳)، به پژوهشی تحت عنوان "هزینه‌های حسابرسی، تاخیر گزارش حسابرسی و لحن غیرعادی: شواهدی از چین" پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد که لحن مثبت غیرعادی بر فرآیند حسابرسی تأثیر می‌گذارد. لحن مثبت غیرعادی در گزارش‌های

¹ Bepari et al

² Frino et al

³ Teng and Han

سالانه با تلاش بیشتر حسابرسی و هزینه‌های حسابرسی بالاتر همراه است. احمد و همکاران^۱ (۲۰۲۲)، مطالعه‌ای با موضوع "ارتباطات سیاسی، عدم اطمینان سیاسی و حق الزحمه حسابرسی: شواهدی از پاکستان" انجام داده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که شرکت‌های مرتبط با مدنی به دلیل بی‌ثباتی ارتباطات مدنی-سیاسی، هزینه‌های حسابرسی قابل توجهی نسبت به شرکت‌های غیرمتصل می‌پردازند. شرکت‌های متصل به نظامی به دلیل شکل پایدار دولت، هزینه‌های حسابرسی بسیار کمتری نسبت به شرکت‌های غیرمتصل می‌پردازند. علاوه بر این، نتایج نشان می‌دهد که این ریسک‌ها رابطه بین ارتباط سیاسی و حق الزحمه حسابرسی را تعدیل می‌کند. ریسک انتخابات مستقل از ریسک مرتبط با ارتباطات سیاسی است. ثبات سیاسی عمومی این مضمون را تقویت می‌کند که یک دولت باثبات منجر به خطرات کمتری می‌شود. در ایران نیز، امیدی کردشولی و پژوهی (۱۴۰۳)، به بررسی "تأثیر کمیته ریسک بر کیفیت گزارشگری مالی و حق الزحمه حسابرسی" پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که کمیته ریسک بر کیفیت گزارشگری مالی و حق الزحمه حسابرسی تأثیر معناداری ندارد. عباسی و همکاران (۱۴۰۲)، به بررسی "رابطه کیفیت حسابرسی و تقلب شرکت با حق الزحمه حسابرسی و گردش حسابررس" پرداختند. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها نشان داد بین کیفیت حسابرسی و تقلب شرکت رابطه معکوس معناداری وجود دارد؛ و بین کیفیت حسابرسی و تقلب شرکت با نقش حق الزحمه حسابرسی رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بین کیفیت حسابرسی و تقلب شرکت با نقش گردش حسابررس رابطه معناداری وجود دارد. وقفی و همکاران (۱۴۰۲)، "تأثیر تخفیف حق الزحمه حسابرسی بر جبران آن و کیفیت اطلاعات حسابداری با تأکید بر نقش تخصص حسابررس" را مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان می‌دهد که بین تخفیف حق الزحمه حسابرسی با جبران آن رابطه معنادار مستقیمی وجود دارد، اما تخصص حسابررس بر رابطه مذکور تأثیر معنی داری ندارد. همچنین تخفیف حق الزحمه حسابرسی بر کیفیت اطلاعات حسابداری تأثیر معناداری ندارد.

۳- فرضیه پژوهش

فرضیه پژوهش: ریسک شرکت تأثیر عدم تقارن اطلاعاتی بر حق الزحمه حسابرسی را تشدید می‌کند.

۴- روش پژوهش

با توجه به موضوع انتخاب شده برای پژوهش و اهدافی که دنبال می‌نماید، در گروه پژوهش‌های کاربردی طبقه‌بندی می‌شود. همچنین داده‌های استفاده شده برای پژوهش ماهیت ترکیبی و گذشته‌نگر داشته و از روش‌های آماری توصیفی-همبستگی برای نتیجه‌گیری در خصوص رد و یا عدم رد فرضیه‌ها بهره‌گیری خواهد شد. روش استنتاج نتایج نیز قیاسی بوده و روش جمع‌آوری مطالب کتابخانه‌ای می‌باشد. نمونه‌نمایی پژوهش با استفاده از روش حذف سامانمند و اعمال شروط زیر تعیین شد. شرکت‌ها باید واجد شرایط زیر باشند.

- در طی دوره زمانی ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۱ بصورت مستمر و فعال در بورس اوراق بهادار تهران حضور داشته باشند.
- پایان دوره مالی شرکت انتهای سال شمسی باشد.

¹ Ahmad et al

- شرکت از گروه شرکت‌های دارای ماهیت مالی، سرمایه‌گذاری، بیمه، لیزینگ و واسطه‌گری نباشد.
 - اطلاعات مورد نیاز برای اندازه‌گیری متغیرها توسط شرکت بصورت کامل افشا شده باشد.
- با توجه به شرایط ذکر شده، تعداد ۱۶۱ شرکت از جامعه آماری در دوره زمانی ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۱ جهت انجام آزمون فرضیه پژوهش انتخاب شده است.

۵- مدل و متغیرهای پژوهش

در پژوهش حاضر متغیرها بر اساس چهار نقش تعریف گردید که شامل وابسته، مستقل، تعدیلگر و کنترلی است. در ادامه شیوه اندازه‌گیری متغیرها و مدل‌های آماری پژوهش تبیین می‌گردد.

متغیر وابسته

به پیروی از پژوهش فرینو و همکاران (۲۰۲۳)، شیوه اندازه‌گیری عملیاتی متغیرهای پژوهش در ادامه بیان گردیده است.

حق الزحمه حسابرسی (Aud.Fee): برابر است با لگاریتم طبیعی حق الزحمه حسابرسی شرکت در دوره مورد بررسی (فرینو و همکاران، ۲۰۲۳)

متغیر مستقل

عدم تقارن اطلاعاتی (BAS): هرچه اطلاعات محرمانه‌تر باشد دامنه تفاوت قیمت‌های پیشنهادی خرید و فروش سهام بیشتر می‌شود و در نتیجه نقدشوندگی کمتر می‌شود (لافوند و همکاران^۱، ۲۰۰۸). تفاوت در قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام در نتیجه عرضه و تقاضای غیرعادی رخ می‌دهد که عرضه و تقاضای غیرعادی نیز در نتیجه وجود اطلاعات محرمانه رخ می‌دهد. به طوری که هنگام اخبار محرمانه بد، عرضه سهام زیاد می‌شود و قیمت پیشنهادی فروش نیز کاهش می‌یابد و برعکس هنگام بروز اخبار محرمانه خوب، تقاضا زیاد می‌شود و قیمت پیشنهادی خرید افزایش می‌یابد؛ بنابراین تفاوت در قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام به خاطر عدم تقارن اطلاعاتی میان عرضه کنندگان اطلاعات و استفاده کنندگان از اطلاعات است. در این پژوهش به پیروی از فرینو و همکاران (۲۰۲۳)، از معیار دامنه قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام استفاده خواهد شد که از طریق رابطه (۳-۱) به شرح زیر محاسبه شده است:

$$BASPREAD_{it} = \frac{AP_{i,t} - BP_{i,t}}{(AP_{i,t} + BP_{i,t})/2} \times 100 \quad (1)$$

که در رابطه (۱):

$BASPREAD_{i,t}$: دامنه تفاوت قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام

$AP_{i,t}$ (ASK PRICE): میانگین پیشنهادی خرید سهام شرکت i در دوره t

$BP_{i,t}$ (BID PRICE): میانگین پیشنهادی فروش سهام شرکت i در دوره t

منظور از بهترین قیمت پیشنهادی خرید سهم عبارت است از بالاترین قیمت پیشنهادی برای خرید سهم در هر روز و بهترین قیمت پیشنهادی فروش نیز عبارت است از کمترین قیمت پیشنهادی برای فروش هر سهم در هر روز سپس بر

¹ Lafound and et al

اساس مدل، میانگین ارقام محاسبه شده برای روزهای مختلف هر یک از سالهای تحت بررسی شرکت‌های نمونه، به عنوان دامنه تفاوت قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام آن شرکت طی آن سال در نظر گرفته می‌شود. طبق مدل بالا، هرچه دامنه‌ی تفاوت قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام عدد بزرگتری باشد، حاکی از عدم تقارن اطلاعاتی بیشتر است.

متغیر تعدیلگر

ریسک شرکت (Risk): در این پژوهش به پیروی از پژوهش احمد (۲۰۲۲) از ریسک خاص شرکت به عنوان معیاری از ریسک شرکت بهره‌گیری شده است. برای محاسبه ریسک خاص شرکت از واریانس بازده خاص شرکت به شرح رابطه (۲) استفاده گردیده است.

$$\text{Var}(r_{it}) = \text{Var}(R_{it}) - \text{Var}(R^M_t) \quad \text{رابطه (۲)}$$

که در رابطه فوق:

R_{it} : مازاد بازده سهام شرکت i در پایان سال t نسبت به نرخ بازده بدون ریسک (نرخ سود بانکی)

R^M_t : مازاد بازده بازار در پایان سال t نسبت به نرخ بازده بدون ریسک (نرخ سود بانکی)

r_{it} : بازده خاص شرکت i در پایان سال t می‌باشد.

برای اندازه‌گیری ریسک خاص ($RISK_{it}$)، از مجذور بازده خاص استفاده شده است.

$$RISK_{it} = \sqrt{\text{Var}(r_{it})} \quad \text{رابطه (۳)}$$

نوسانات زیاد بازده نشان‌دهنده عدم اطمینان به تکرار عملکرد سال جاری در دوره‌های مالی آتی بوده و باعث کاهش قابلیت پیش‌بینی عملکرد آتی شرکت خواهد گردید. بر این اساس هر چقدر نوسانات بازده سهام افزایش یابد، ریسک خاص شرکت نیز افزایش می‌یابد که به عنوان یک مولفه نامطلوب محسوب می‌گردد.

متغیر (های) کنترلی

به پیروی از پژوهش فرینو و همکاران (۲۰۲۳)، اثر متغیرهای زیر بر متغیر وابسته کنترل شده است.

نسبت جاری (Rating): برابر است با نسبت دارایی‌های جاری شرکت به مجموع دارایی‌های شرکت در انتهای دوره مالی.

اندازه شرکت (Size): برابر است با لگاریتم طبیعی ارزش دفتری دارایی‌های شرکت در انتهای دوره مالی.

ارزش شرکت (MTB): برابر است با نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق مالکانه شرکت در انتهای دوره مالی.

رشد فروش (Gro): برابر است با نسبت افزایش فروش شرکت نسبت به دوره مالی قبل.

اهرم مالی (Lev): برابر است با نسبت مجموع بدهی‌ها به ارزش دفتری دارایی‌های شرکت در انتهای دوره مالی.

مالکیت نهادی (Ins): برابر است با نسبت سهامداران نهادی به کل سهام انتشار یافته توسط شرکت.

سودآوری (ROA): برابر است با سود خالص بر ارزش دفتری دارایی‌های شرکت در انتهای دوره مالی.

اندازه حسابرس (Au.Size): یک متغیر ساختگی بوده که اگر حسابرسی شرکت در طی دوره مورد بررسی توسط سازمان حسابرسی یا موسسات حسابرسی درجه الف انجام شده باشد، شناسه ۱ و در غیر اینصورت شناسه صفر به متغیر اختصاص یافته است.

مدل پژوهش

برای آزمون فرضیه پژوهش از مدل (۱) استفاده خواهد شد. در صورتیکه ضریب تاثیر متغیر مستقل (β_3) پس از برآورد مدل، ضریب مثبت بوده و سطح معناداری آماره آن کمتر از ۰/۰۵ باشد، با سطح اطمینان ۹۵٪ می توان ادعا نمود که فرضیه پژوهش رد نشده است. همچنین ضریب تاثیر متغیر تعاملی در مدل می بایست نسبت به ضریب تاثیر متغیر مستقل پژوهش افزایش یافته باشد.

$$Aou.Fee_{it} = \beta_0 + \beta_1 BAS_{it} + \beta_2 Risk_{it} + \beta_3 (BAS_{it} * Risk_{it}) + \beta_4 Rating_{it} + \beta_5 Size_{it} + \beta_6 MTB_{it} + \beta_7 Gro_{it} + \beta_8 Lev_{it} + \beta_9 Ins_{it} + \beta_{10} ROA_{it} + \beta_{11} Aou.Size_{it} + \varepsilon_{it}$$

مدل (۱)

۶. یافته های پژوهش

۶-۱- یافته های توصیفی

پیش از آزمون فرضیه ها در هر پژوهشی لازم است آماره های توصیفی متغیرهای به کار رفته، محاسبه و تفسیر شوند. آماره های توصیفی اعدادی هستند که به منظور بیان کمی توزیع اندازه ها در کل نمونه ی قابل مشاهده به کار می روند.

جدول ۱- آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	میانگین	میان	انحراف	کمترین	بیشترین	چولگی	کشیدگی
حق الزحمه حسابرس	۷/۳۱۴	۷/۲۹۸	۰/۷۸۳	۵/۸۹۹	۸/۷۵۴	۰/۰۶۱	۲/۱۸۸
عدم تقارن اطلاعاتی	۰/۰۳۶	۰/۰۳۸	۰/۰۰۹	۰/۰۱۸	۰/۰۵۰	-۰/۴۹۳	۲/۲۱۷
ریسک شرکت	-۰/۰۸۵	-۰/۰۰۱	۰/۶۳۴	-۱/۳۹۰	۱/۳۵۵	۰/۰۱۶	۳/۴۲۰
نسبت جاری	۳/۲۷۶	۲/۷۱۶	۱/۶۶۴	۱/۶۶۳	۷/۹۱۸	۱/۵۲۸	۴/۵۲۳
اندازه شرکت	۱۴/۶۱۰	۱۴/۵۳۹	۱/۲۹۳	۱۲/۲۸۹	۱۷/۲۵۸	۰/۲۰۵	۲/۵۰۹
ارزش شرکت	۵/۴۲۷	۳/۲۶۵	۵/۳۳۰	۱/۰۲۱	۲۱/۲۰۷	۱/۷۷۲	۵/۳۰۳
رشد فروش	۱/۳۴۱	۱/۲۶۰	۰/۴۴۵	۰/۷۰۷	۲/۴۰۱	۰/۷۵۷	۲/۹۳۳
اهرم مالی	۰/۵۳۰	۰/۵۳۱	۰/۱۹۵	۰/۱۸۲	۰/۸۶۸	-۰/۰۷۰	۲/۰۸۴
مالکیت نهادی	۰/۸۱۴	۰/۸۳۲	۰/۰۹۳	۰/۶۲۷	۰/۹۵۱	-۰/۴۵۵	۲/۱۹۶
سودآوری	۰/۱۵۵	۰/۱۲۶	۰/۱۳۱	-۰/۰۴۶	۰/۴۲۸	۰/۵۲۱	۲/۳۵۴

متغیر	مشاهدات	فراوانی	درصد فراوانی
اندازه حسابرس	۱۲۸۸	۱۱۲۲	۸۷

آمار توصیفی ارائه شده به تفکیک متغیرهای کمی و کیفی به توصیف مشاهداتی به تعداد ۱۲۸۸ سال- شرکت پرداخته است. میانگین لگاریتم طبیعی حق الزحمه حسابرسی در نمونه مورد بررسی ۷/۳۱۴ و میانه آن ۷/۲۹۸ است. کمترین مقدار ثبت شده برای این متغیر ۵/۸۹۹ و بیشترین مقدار گزارش شده ۸/۷۵۴ است. عدم تقارن اطلاعاتی نیز میانگین ۰/۰۳۶ و میانه ۰/۰۳۸ را دارا می باشد. کمترین انحراف معیار در این متغیر وجود داشته و چولگی آن نیز منفی می باشد. ریسک شرکت های مورد بررسی به طور میانگین (۰/۰۸۵-) است. دامنه توزیع این متغیر بین (۱/۳۹۰-) و ۱/۳۵۵ قرار گرفته است. کمترین چولگی در بین متغیرهای کمی نیز مربوط به این متغیر بوده است. نسبت جاری و اندازه شرکت به ترتیب دارای میانگین ۳/۲۷۶ و ۱۴/۶۱۰ بوده اند و این در حالی است که ارزش شرکت دارای بیشترین انحراف معیار از میانگین و کشیدگی بوده است.

۲-۶- یافته های استنباطی

برای آزمون فرضیه های تحقیق از رگرسیون خطی چند گانه استفاده شده است. در ابتدا قبل از برآزش الگو، میزان همخطی بین متغیرهای مستقل تحقیق از طریق آزمون تورم واریانس مورد بررسی قرار گرفت. تجربیات عملی حاکی از این است که اگر عامل تورم واریانس بزرگتر از ۵ باشد، مبین وجود یک اخطار احتمالی است و اگر بزرگتر از ۱۰ باشد یک اخطار جدی را یادآور می شود و حکایت از آن دارد که ضرایب رگرسیونی مربوطه به علت هم خطی چند گانه بصورت ضعیفی برآورد شده اند. نتایج این آزمون حاکی از عدم وجود همخطی شدید بین متغیرهای مستقل و کنترلی است. در این پژوهش جهت انتخاب بهترین مدل بین داده های تلفیقی و ترکیبی با روش اثرات ثابت از آزمون چاو (F تست) و جهت انتخاب بهترین مدل بین داده های تلفیقی و ترکیبی با روش اثرات تصادفی از آزمون بروش پاگان و در نهایت جهت انتخاب بهترین مدل بین داده های ترکیبی با روش اثرات ثابت و روش اثرات تصادفی از آزمون هاسمن استفاده شد که نتایج این آزمونها در جدول (۲) بطور خلاصه آورده شده است:

جدول ۲: نتایج آزمون چاو، بروش پاگان و هاسمن

مدل	آزمون			
	چاو	هاسمن	الگوی انتخابی	
			آماره	معناداری
اول	۱۴/۴۰	۰/۰۰۰۰	۶۳/۶۲	۰/۰۰۰۰
				الگوی اثرات ثابت

با توجه به نتایج جدول فوق مدل مربوط به فرضیه این پژوهش به روش اثرات ثابت برآورد گردید. قبل از برآورد مدل، لازم است تا برخی از فروض اصلی زیربنائی رگرسیون شامل عدم خودهمبستگی باقیمانده ها، همبستگی مقطعی باقیمانده ها و ناهمسانی واریانس مورد آزمون قرار گیرد. در این تحقیق برای آزمون همبستگی مقطعی باقی مانده ها از آزمون پسران استفاده شده است. با توجه به نتایج آزمون پسران، از آنجا که سطح معناداری به دست آمده آماره ای این آزمون کمتر از سطح خطای مورد انتظار پنج درصد است، فرض صفر این آزمون مبنی بر عدم وجود همبستگی مقطعی بین باقیمانده ها پذیرفته نشده و فرض وجود همبستگی مقطعی تایید می شود که برای رفع این مشکل از آزمون هاشل استفاده گردید. برای بررسی خودهمبستگی سریالی نیز از آزمون والدريج (۲۰۰۲) بهره گیری شد. از آنجا که سطح

معناداری بدست آمده‌ی آزمون والد ریج کوچکتر از سطح معناداری پنج درصد است، لذا فرض صفر این آزمون رد شده و فرض یک که همان وجود خود همبستگی سریالی و نشان دهنده وجود خود همبستگی مرتبه اول است قبول می‌گردد و جهت رفع آن از مدل حداقل مربعات ترمیم یافته دستور $AR(1)$ Xtgls... استفاده و رفع مشکل خودهمبستگی شد. در این پژوهش برای برآورد فرض ناهمسانی واریانس از آزمون والد تعدیل شده بهره گیری شد که نتایج حاکی از وجود مشکل ناهمسانی واریانس بود، لذا ضرورت دارد، به منظور رفع مشکل ناهمسانی واریانس، از مدل-های مناسب استفاده شود. در این پژوهش جهت رفع مشکل ناهمسانی واریانس‌ها از روش حداقل مربعات تعمیم یافته GLS دستور Xt gls. استفاده گردید و مشکل ناهمسانی واریانس‌ها رفع گردید. جداول مربوط به نتایج آزمون‌های مذکور بشرح زیر می باشد.

جدول ۳- نتایج آزمون ناهمسانی واریانس

فرضیه	نوع آزمون والد تعدیل شده		نتیجه آزمون
	آماره	معناداری	
فرضیه اصلی	۱۱۲۶۴/۰۴	۰/۰۰۰۰	وجود ناهمسانی واریانس

جدول ۴- نتایج آزمون عدم خودهمبستگی سریالی والد ریج

مدل	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
مدل آماری مربوط به فرضیه اصلی	۸/۱۹۸	۰/۰۰۴۸	وجود خودهمبستگی سریالی

جدول ۵- نتایج آزمون همبستگی مقطعی بین باقیمانده‌ها

مدل‌های پژوهش	الگوی انتخابی	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
مدل اصلی	اثرات ثابت	۲۰/۴۵۵	۰/۰۰۰۰	وجود همبستگی مقطعی

نتایج آزمون مدل پژوهش بعد از کنترل مفروضات زیربنایی رگرسیون و اعمال اصلاحات لازم جهت برطرف نمودن مشکلات مربوط به مفروضات زیر بنائی رگرسیون بشرح زیر است:

فرضیه پژوهش: ریسک شرکت تاثیر عدم تقارن اطلاعاتی بر حق الزحمه حسابرسی را تشدید می کند.

جدول (۶)- نتایج آزمون فرضیه پژوهش

$Aou.Fee_{it} = \beta_0 + \beta_1 BAS_{it} + \beta_2 Risk_{it} + \beta_3 (BAS_{it} * Risk_{it}) + \beta_4 Rating_{it} + \beta_5 Size_{it} + \beta_6 MTB_{it} + \beta_7 Gro_{it} + \beta_8 Lev_{it} + \beta_9 Ins_{it} + \beta_{10} ROA_{it} + \beta_{11} Aou.Size_{it} + \varepsilon_{it}$					
عنوان متغیر	نقش متغیر	ضریب تاثیر	انحراف معیار	آماره Z	سطح معناداری
عدم تقارن اطلاعاتی	مستقل	۰/۱۰۳	۰/۰۴۰	۲/۵۳	۰/۰۱۱
ریسک شرکت	تعدیلگر	۰/۰۶۴	۰/۰۲۸	۲/۲۶	۰/۰۲۴
عدم تقارن اطلاعاتی* ریسک شرکت	تعاملی	۰/۱۵۰	۰/۰۷۰	۲/۱۴	۰/۰۳۲
نسبت جاری	کنترلی	-۰/۰۱۲	۰/۰۲۰	-۰/۵۹	۰/۵۵۶

$Aou.Fee_{it} = \beta_0 + \beta_1 BAS_{it} + \beta_2 Risk_{it} + \beta_3 (BAS_{it} * Risk_{it}) + \beta_4 Rating_{it} + \beta_5 Size_{it} + \beta_6 MTB_{it} + \beta_7 Gro_{it} + \beta_8 Lev_{it} + \beta_9 Ins_{it} + \beta_{10} ROA_{it} + \beta_{11} Aou.Size_{it} + \varepsilon_{it}$					
عنوان متغیر	نقش متغیر	ضریب تاثیر	انحراف معیار	آماره Z	سطح معناداری
اندازه شرکت	کنترلی	۰/۴۰۲	۰/۰۱۷	۲۳/۳۱	۰/۰۰۰
ارزش شرکت	کنترلی	۰/۰۰۴	۰/۰۰۲	۱/۹۷	۰/۰۴۹
رشد فروش	کنترلی	۰/۰۴۹	۰/۰۲۵	۱/۹۲	۰/۰۵۵
اهرم مالی	کنترلی	۰/۰۸۰	۰/۱۸۷	۰/۴۳	۰/۶۶۸
مالکیت نهادی	کنترلی	-۰/۰۴۶	۰/۱۹۴	-۰/۲۴	۰/۸۱۳
سودآوری	کنترلی	۰/۰۴۴	۰/۱۴۵	۰/۳۱	۰/۷۵۹
اندازه حسابرس	کنترلی	۰/۰۸۱	۰/۰۳۶	۲/۲۳	۰/۰۲۶
ضریب ثابت		۱/۳۲۶	۰/۳۵۲	۳/۷۶	۰/۰۰۰
ضریب تعیین تعدیل شده: ۰/۶۱۵۷			آماره والد: ۶۲/۸۳		
ضریب تعیین: ۰/۶۱۹۰			سطح معناداری والد: ۰/۰۰۰۰		

در مدل پژوهش ریسک شرکت به عنوان متغیر تعدیلگر وارد مدل شده است. برای تایید نقش تعدیلگری این متغیر، باید ضریب تاثیر متغیر تعاملی نسبت به ضریب تاثیر متغیر مستقل دچار افزایش شده باشد. همانگونه که نتایج نشان می‌دهد، ضریب تاثیر عدم تقارن اطلاعاتی ۰/۱۰۳ بوده ولیکن متغیر تعاملی (عدم تقارن اطلاعاتی * ریسک شرکت) دارای ضریب تاثیر ۰/۱۵۰ است؛ بنابراین ضریب تاثیر متغیر تعاملی در مقایسه با ضریب تاثیر متغیر مستقل دچار افزایش شده است. علاوه بر این، سطح معناداری متغیر تعاملی ۰/۰۳۲ است که کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد. لذا در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرضیه پژوهش تایید شده و ریسک شرکت باعث تشدید تاثیر مثبت عدم تقارن اطلاعاتی بر حق الزحمه حسابرسی شده است. آماره والد نیز ۶۲۲/۳۸ بوده و سطح معناداری ۰/۰۰۰۰ است؛ بنابراین مدل دارای معناداری قابل قبولی می‌باشد. ضریب تعیین تعدیل شده ۰/۶۱۵۷ است. به عبارتی دیگر، ۶۱/۵۷ درصد از تغییرات حق الزحمه حسابرسی توسط متغیرهای مدل دوم پژوهش قابل پیش بینی است.

۷. نتیجه گیری و پیشنهادها

پس از آزمون فرضیه پژوهش نیز این نتیجه حاصل شد که اگر ریسک شرکت بالا باشد، اثرات مثبت عدم تقارن اطلاعاتی بر حق الزحمه حسابرسی تشدید خواهد شد. ریسک به معنای خطر است و حسابرسان زمانی که احساس خطری را از سوی شرکت درک نماید، باید مراقبت بیشتری نموده و اظهار نظر خود درباره فعالیت‌های شرکت مورد رسیدگی را با حساسیت بیشتری انجام دهد. بر اساس نظریه قیمت‌گذاری خدمات حسابرسی مستقل، در یک بازار رقابتی حسابرسی، حق الزحمه توجیه‌پذیر حسابرسی برابر با بهای تمام شده حسابرسی شامل بهای تمام شده خدمات ارائه شده و بهای تمام شده طرح دعوی حقوقی ناشی از احتمال شکست حسابرسی است. در بیشتر مدل‌های ارائه شده برای تعیین حق الزحمه

حسابرسی، ریسک جایگاه ویژه‌ای داشته و حساب‌رسان در ابتدای کار به برآورد ریسک می‌پردازند. حتی در بازارهای اقتصادی نیز اگر سرمایه‌گذار ریسک سرمایه‌گذاری را بالا ارزیابی نماید، نرخ بهره مورد درخواست از سرمایه‌گذاری را افزایش خواهد داد. حساب‌رسان در قبال صدور گزارش حسابرسی دارای مسئولیت قانونی بوده و بنابراین اگر ریسک شرکت بالا باشد، احساس خطر نموده و در حسابرسی با دقت بیشتری مشارکت خواهند نمود. مستلزم دقت بیشتر این این است که حساب‌رس زمان بیشتری را برای حسابرسی اختصاص داده و یا از حساب‌رسان مجرب‌تری استفاده نماید که هر دو گزینه باعث افزایش هزینه‌های حسابرسی خواهد شد. به عبارتی به هر میزان ریسک شرکت بالاتر باشد، حساب‌رس نیز ریسک حسابرسی را بیشتر برآورد نموده و برای جبران خطرات پذیرفته شده درخواست حق‌الزحمه بالاتری را خواهد داشت؛ بنابراین افزایش حق‌الزحمه حسابرسی می‌تواند ناشی از افزایش تلاش‌های حساب‌رس در مواجهه با پذیرش حسابرسی صورت‌های مالی صاحبکاران با ریسک بالا باشد. در یک نتیجه‌گیری کلی می‌توان بیان نمود که رابطه بین عدم تقارن اطلاعاتی، ریسک شرکت و حق‌الزحمه حسابرسی با توجه به پژوهش‌های نظری و نتایج تجربی مطالعه‌های موجود در رابطه با نظریه نمایندگی، فرضیه اعتمادسازی و ریسک دادخواهی مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج مبانی نظریه مرتبط با نظریه نمایندگی بیان می‌دارد که عدم تقارن اطلاعاتی منجر به جانب‌داری‌های آگاهانه مدیریت در پردازش اطلاعات، ارائه اطلاعات و نوسان در سود گزارش شده شرکت و در نتیجه نوسان در پاداش مدیران می‌شود؛ بنابراین، حساب‌رسان به منظور پوشش ریسک مزبور و عقد قرارداد با صاحبکار، حق‌الزحمه بالاتری را طلب خواهند کرد. نتایج آزمون فرضیه پژوهش را نیز می‌توان در پژوهش‌های گان و همکاران (۲۰۱۷)، غفران و اسولیوان (۲۰۱۷)، چن و همکاران (۲۰۱۹) و احمد و همکاران (۲۰۲۲) مشاهده نمود. مبتنی بر یافته‌های آزمون فرضیه پژوهش که ریسک شرکت را عاملی برای تشدید اثر مثبت عدم تقارن اطلاعاتی بر حق‌الزحمه حسابرسی به شمار آورده است، به شرکت‌ها پیشنهاد می‌شود تشکیل کمیته مدیریت ریسک در شرکت را با جدید بیشتری دنبال نموده و با بهره‌گیری از متخصصان امر تلاش نمایند ریسک شرکت را در حد منطقی مدیریت نمایند. همچنین هیات مدیره شرکت‌ها باید نظارت بیشتری بر تصمیمات مدیریتی داشته باشند تا با ریسک‌پذیری بیشتر باعث آسیب‌رسانی به سهامداران نگردد. شرکت‌ها باید در حوزه مدیریت ریسک از مدل‌های علمی تبعیت نموده تا متحمل هزینه‌های جانبی مانند افزایش حق‌الزحمه حسابرسی نشوند.

فهرست منابع

- آبچر، صحرا، محمودی، احمد، (۱۳۹۶)، تاثیر استراتژی‌ها بر ریسک و ارزش سهام در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، ششمین کنفرانس ملی حسابداری، مدیریت مالی و سرمایه‌گذاری.
- آذین‌فر، کاوه؛ قدرتی زوارم، عباس و نوروزی، محمد. (۱۳۹۸)، تأثیر ابعاد ریسک بر قیمت‌گذاری حسابرسی، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی. ۱۱ (۴۴)، ۱۵۵-۱۷۴

خوشکار، فرزین؛ گرجی‌زاده، داوود؛ کمالی، ریحانه. (۱۳۹۹). بررسی نقش تعدیلی مالکیت نهادی بر رابطه بین عدم تقارن اطلاعاتی و ریسک سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، ۴(۳۷)، ۷۰-۹۱.

رضایی، فرزین؛ فیروزعلیزاده؛ اکرم؛ نورمحمدی، الهام، (۱۳۹۹)، رابطه توانایی مدیریت با اجزاء مدیریت ریسک یکپارچه، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۱۲(۴۸)، ۲۳-۴۱.

قادری، صلاح‌الدین؛ تاروی‌وردی، یداله (۱۳۹۹)، مدل مدیریت ریسک شرکتی و پیامدهای آن در کنترل موثر ویژگی‌های سود شرکت، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۱۲(۴۶)، ۷۷-۱۰۶.

کارگر، حامد، زنگنه، سمیه، (۱۳۹۷)، تاثیر استراتژی کسب و کار بر رابطه بین ریسک‌پذیری شرکت و ارزش، فصلنامه چشم انداز حسابداری و مدیریت، ۱(۳)، ۱۴-۲۸.

محمدی، علی؛ شجاعی، پیام. (۱۳۹۵). ارائه مدل جامع مؤلفه‌های مدیریت ریسک زنجیره تأمین: رویکرد فراترکیب. پژوهشنامه مدیریت اجرایی، ۸(۱۵)، ۹۳-۱۱۲.

مرادی، محمد، سپهوندی، سعیده، (۱۳۹۴) بررسی تاثیر استراتژی‌های رقابتی بر پایداری عملکرد مالی و ریسک شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهش‌های حسابداری مالی، ۷(۳)، ۷۵-۹۰.

مهربانپور، محمدرضا؛ وقفی، سیدحسام؛ آهنگری، مهناز؛ فیاض، علی، (۱۳۹۵)، بررسی رابطه بین مدیریت ریسک (عدم اطمینان محیطی) و ارزش شرکت با تأکید بر نقش ویژگی‌های هیأت مدیره و کمیته حسابرسی، فصلنامه پژوهش‌های نوین در حسابداری و حسابرسی، ۱(۴)، ۱۲۱-۹۹.

لونی، سمیه؛ عباسیان، عزت‌اله؛ حاجی، غلامعلی. (۱۴۰۰). اثر نااطمینانی سیاست‌های اقتصادی بر سرمایه‌گذاری شرکتی: شواهدی از شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران. تحقیقات مالی، ۲۳(۲)، ۲۶۸-۲۴۹.

نعمت‌نژاد، معصومه؛ حاجیها، زهره و کیایی، علی. (۱۴۰۰). بررسی تاثیر ریسک تداوم فعالیت و روابط سیاسی بر روابط بین کیفیت گزارشگری مالی و کیفیت حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. دانش حسابرسی، ۲۱(۸۴)، ۴۱۳-۴۴۱.

وقفی، سیدحسام، کامران راد، صدیقه، و برسلانی، سکینه. (۱۴۰۱). تأثیر تخفیف حق الزحمه حسابرسی بر جبران آن و کیفیت اطلاعات حسابداری با تأکید بر نقش تخصص حسابرسان. (پژوهش‌های حسابرسی) پژوهش‌های حسابرسی حرفه‌ای، ۳(۹)، ۴۴-۷۰.

هداوند میرزایی، محسن. (۱۴۰۱). نقش تعدیل‌کننده کیفیت حسابرسی بر رابطه بین ریسک افشای اطلاعات مالی و عدم تقارن اطلاعاتی. نشریه علمی رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری، ۶(۲۰)، ۲۱۵۳-۲۱۷۱.

همتفر، محمود؛ کولابندی، طاها، (۱۳۹۵)، بررسی تاثیر ریسک شرکت و ارزش شرکت بر سطوح بالای مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت و علوم انسانی، ۱۳-۱.

هیبتی، رضا؛ شجری، هوشنگ؛ صمدی، سعید. (۱۳۹۵). اندازه‌گیری نااطمینانی در اقتصاد کلان. فصلنامه پژوهش‌های پولی - بانکی، ۹(۲۸)، ۲۵۰-۲۲۳.

Abbott, L.J., Parker, S. & Peters, G.F. (2006) Earnings management, litigation risk, and asymmetric audit fee responses. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 25(1), 85-98.

Ahmed.H. (2022). Risk reporting and stock return in the UK: Does market competition Matter?. *Finance*. 59.42-83

Ahmad, F., Bradbury, M. and Habib, A. (2022), "Political connections, political uncertainty and audit fees: evidence from Pakistan", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 37 No. 2, pp. 255-282.

Aitken, M. & Frino, A. (1996) The determinants of market bid ask spreads on the Australian stock exchange: cross-sectional analysis. *Accounting & Finance*, 36(1), 51-63.

Aitken, M.J., Frino, A., Hill, A.M. & Jarnećic, E. (2004) The impact of electronic trading on bid-ask spreads: evidence from futures markets in Hong Kong, London, and Sydney. *Journal o Futures Markets: Futures, Options ,and Other Derivative Products*, 24(7), 675-696.

Aktas, N., de Bodt, E., Declerck, F. & Van Oppens, H. (2007) The PIN anomaly around M&A announcements. *Journal of Financial Markets*, 10(2), 169-191.

Ashbaugh-Skaife ,H., Collins, D.W. & LaFond, R. (2006) The effects of corporate governance on firms' credit ratings. *Journal of Accounting and Economics*, 42,203-243

Aslan, H., Easley, D., Hvidkjaer, S. & O'Hara, M. (2011) The characteristics of informed trading: implications for asset pricing. *Journal of Empirical Finance*, 18(5), 782-801.

Basioudis, I.G. & Francis, J.R. (2007) Big 4 audit fee premiums for national and office-level industry leadership in the United Kingdom. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 26(2), 14-166.

Becker, C.L., DeFond, M.L., Jiambalvo, J. & Subramanyam, K. (1998) The effect of audit quality on earnings management. *Contemporary Accounting Research*, 15(1), 1-24.

Bedard, J.C. & Johnstone, K.M. (2004) Earnings manipulation risk, corporate governance risk, and auditors' planning and pricing decisions. *The Accounting Review*, 79(2), 277-304.

Bell, T.B., Landsman, W.R. & Shackelford, D.A. (2001) Auditors' perceived business risk and audit fees: analysis and evidence. *Journal of Accounting Research*, 39(1), 35-43.

Biddle, G.C., Hilary, G. & Verdi, R.S. (2009) How does financial reporting quality relate to investment efficiency? *Journal of Accounting and Economics*, 48. 112-۱۳۱-

Brown, S., Hillegeist, S.A. & Lo, K. (2004) Conference calls and information asymmetry. *Journal of Accounting and Economics*, 37(3), 343-366.

Bushman, R.M. & Smith, A.J. (2001) Financial accounting information and corporate governance. *Journal of Accounting and Economics*, 32(1), 237-333.

Chan, D.K., Pae, S. (1998). An analysis of the economic consequences of the proportionate liability rule. *Contemporary Accounting Research* 15 (4), 457-480.

Chung, K.H., McInish, T.H., Wood, R.A. & Wyhowski, D.J. (1995) Production of information, information asymmetry, and the bid-ask spread: empirical evidence from analysts' forecasts. *Journal of Banking & Finance*, 19(6), 1025-1046.

Chen, H., Hua, S., Liu, Z. and Zhang, M. (2019), "Audit fees, perceived audit risk, and the financial crisis of 2008", *Asian Review of Accounting*, Vol. 27 No. 1, pp. 97-111.

- DeFond, M., & Zhang, J. (2014). A review of archival auditing research. *Journal of Accounting and Economics*, 58, 275-326.
- Erickson, M., Mayhew, B.W. & Felix, W.L. (2000) Why do audits fail? Evidence from Lincoln Savings and Loan. *Journal of Accounting Research*, 38, 165-194.
- Frankel, R. & Li, X. (2004) Characteristics of a firm's information environment and the information asymmetry between insiders and outsiders. *Journal of Accounting and Economics*, 37(2), 229-259.
- Frino, A., Palumbo, R. & Rosati, P. (2023) Does information asymmetry predict audit fees? *Accounting & Finance*, 63, 2597-2619.
- Ghafran, Ch. & O'Sullivan, N (2017). The impact of audit committee expertise on audit quality: Evidence from UK audit fees. *The British Accounting Review*, 49, 578-593
- Gunn, J, L. and Hallman, Nicholas and Li, Chan and Pittman, Jeffrey A., The Importance of Information Asymmetry to Auditor Choice, Audit Fees, and Going Concern Opinions: Evidence from Exploiting Exogenous Shifts in Analyst Coverage (May 1, 2017). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2967125> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2967125>
- Harymawan, I., Wardani, D.A.K. and Nowland, J. (2023), "Military directors and audit fees", *Journal of Accounting in Emerging Economies*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print <https://doi.org/10.1108/JAEE-06-2022-0158>
- Healy, P.M. & Palepu, K.G. (2001) Information asymmetry, corporate disclosure, and the capital markets: a review of the empirical disclosure literature. *Journal of Accounting and Economics*, 31, 405-440.
- Jiang, W. & Son, M. (2015) Do audit fees reflect risk premiums for control risk? *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 30(3), 318-340.
- Knechel, W.R., Krishnan, G.V., Pevzner, M., Shefchik, L.B. & Velury, U.K. (2013) Audit quality: insights from the academic literature. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32(1), 385-421.
- Krishnan, G. V., Pevzner, M., & Sengupta, P. (2012). How do auditors view managers' voluntary disclosure strategy? The effect of earnings guidance on audit fees. *Journal of Accounting and Public Policy*, 31(5), 492-515.
- Lai, K.-W. (2023), "Differential spillover effects of different non-audit fees on audit report lag", *Journal of Applied Accounting Research*, Vol. 24 No. 1, pp. 1-24
- Lobo, G.J. & Zhao, Y. (2013) Relation between audit effort and financial report misstatements: evidence from quarterly and annual restatements. *The Accounting Review*, 88(4), 1385-1412.
- Rosati, P., Gogolin, F. & Lynn, T. (2019) Audit firm assessments of cyber-security risk: evidence from audit fees and SEC comment letters. *The International Journal of Accounting*, 54(3), 1950013.
- Simunic, D.A. (1980) The pricing of audit services: theory and evidence. *Journal of Accounting Research*, 18(1), 161-190.
- Simunic, D.A. (1984) Auditing, consulting, and auditor independence. *Journal of Accounting Research*, 22, 679-702.
- Stulz, R. (2001) Does financial structure matter for economic growth? A corporate finance perspective. In: Demircug-Kunt, A. & Levine, R. (Eds.) *Financial structure and economic*

growth: a cross-country comparison of banks, markets, and development. Cambridge, MA: MIT Press, pp. 143-188.

Teng, Z.-L. and Han, J. (2023), "Audit fees, audit report lag and abnormal tone: evidence from China", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 38 No. 2, pp. 186-205.

Venkataraman, R., Weber, J.P. & Willenborg, M. (2008) Litigation risk, audit quality, and audit fees: evidence from initial public offerings. *The Accounting Review*, 83(5), 1315-1345.

Welker, M. (1995) Disclosure policy, information asymmetry, and liquidity in equity markets. *Contemporary Accounting Research*, 11(2), 801-827.

Ye, Q., Gao, J. & Zheng, W. (2018). Accounting standards, earnings transparency and audit fees: Convergence with IFRS in China. *Australian Accounting Review*, 1-13.

Yoon, H., Zo, H. & Ciganek, A.P. (2011) Does XBRL adoption reduce information asymmetry? *Journal of Business Research*, 64(2), 157-163.